

XXX. Országos faragópályázat id. Kapoli Antal emlékére

Kiállítás a Magyar Népi Iparművészeti Múzeumban

Fotó: Kérész Gyula

**Kovács Zoltán:
Pásztorkürt /
Zoltán Kovács:
Shepherd's horn**

[2013] szürkemarha-
szarv, csontfaragás,
hosszúság: 50 cm /
Hungarian grey cattle
horn, bone carving,
length: 50 cm

A népi faragók háromévenként történő megmérettetésének 1957 óta Somogy megye ad otthont, idén azonban egy felújítás miatt nem lehetett az eddigi helyen, Balatonlellén megrendezni a kiállítást, ezért a jubileumi pályázat anyagát Budapesten, a Magyar Népi Iparművészeti Múzeumban állították ki, a megújuló állandó kiállítás helyén. A pályázat, amelyet 2007 óta a Hagyományok Házának Népi Iparművészeti Osztálya a balatonlellei önkormányzattal közösen ír ki, ezúttal is nyilvános volt. Csak olyan alkotásokkal lehetett részt venni, amelyek még nem szerepeltek a népi iparművészeti zsűrizésen.

Eredetileg a pásztorművészet hagyományait követő faragók számára írták ki a pályázatot, amit idősebb Kapoli Antal (1867–1957), Kossuth-díjas pásztorfargó neve is jelez. Hosszú éveken át az ő szellemében készült a pályaművek java része. Újabban azonban a paraszti faragóhagyományra épülő alkotások, a népi szobrászat és a hagyományos anyagokkal és technikákkal készült, de formájukban, díszítésükben újszerű tárgyak is beküldhetők. A 2013. évi pályázatra 69 alkotó 227 tárgyat küldött be. A pályázók közül, a szakmai zsűri döntése alapján, 51 alkotó mutathatta be legújabb tárgyait. A pályázat kiírói külön felhívták a figyelmet arra, hogy az idősebb és az ifjabb Kapoli Antal is kiváló népzeneész volt, ezért szépen díszített

pásztorhangszereket is szívesen fogadnak. (A tárlaton több népművész állított ki furulyákat és egy mives dudát is megcsodálhattunk.)

A zsűri 11 alkotó munkáit díjazta. Nevüket a megnyitó alkalmával hozták nyilvánosságra, a zsűri indoklásával. A nagydíjon és a különdíjon kívül három-három alkotó kapott első, második és harmadik díjat. A díjak megosztását befolyásolhatta az, hogy különböző műfajú alkotásokat kellett összemérni, de anyagi megfontolások is szerepet játszhattak. Vígh Annamária, az Emberi Erőforrások Minisztériuma Közgűjteményi Főosztályának vezetője a megnyitón utalt arra, hogy a népi iparművészet nemcsak önmegvalósítás, de megélhetési forrás is lehet. A népi iparművészeti tárgyakat azonban, mint ahogyan más művészeti alkotásokat is, nem könnyű értékesíteni, kivált receszsió idején, így a díjak támogatásnak is tekinthetők, ezért az is cél lehetett, hogy minél több pályázó munkáját honorálják.

A Kapoli-díjat (a nagydíjat) ez alkalommal Kovács Zoltán népi iparművész kapta. Két évvel ezelőtt a felső-Tisza-vidéki motívumkincset tanulmányozta a Néprajzi Múzeum raktáiraiban. Ennek eredménye látható a kiállításon. Először egy szürke marha szarvából készített kanász kürtbe faragta az említett motívumokat. (Az effajta kürtök valaha a szakma csúcsát

→
Kovács Zoltán:
Fali páros fűszeres /
Zoltán Kovács: Double
wall spice holder
 [2013] *szilvafa,*
csontberakás,
magasság: 15 cm /
plum wood, bone
inlay, height: 15 cm

jelentették a faragó pásztorok számára.) Ezt követően a motívumkincset átültette ma is használatos tárgyra. A motívumok hét kiállított tárgyon – falra akasztható fűszeres, asztali teásdoboz, cukortartó, sószóró stb. – úgy vonulnak végig, hogy a tárgyak egységes anyagot képeznek. A művész vasipari ismereteit ültette át a szaru megmunkálására, de saját technikákat is alkalmaz. Például: alighanem csak rá jellemző az, hogy nem egyenes, hanem erősen görbült, madárcsőrre emlékeztető késsel dolgozik, amellyel könnyebb az íves vonalakat kialakítani.

Az egyik első díjat Kasza Miklós, a népművészet mestere kapta. Nagyrészt hasonló tárgyakat állított ki, mint Kovács Zoltán. (Alighanem ők ketten állnak a műfaj élén. 2007-ben Kovács Zoltán, 2010-ben Kasza Miklós kapott első díjat.) Ő is kiállított egy kürtöt, csak más, rozettás virágmintával. (A díszítményt mindketten hagyományosan, salétromsavval sárgították, a karcolt mélyedéseket pedig fekete viasszal töltötték ki.) Ő is vasas szakmát tanult, de ő rézzel is dolgozik. Rézveret látható a kürtjén, egy lőporszarun és egy sótartón is. Az utóbbi kettő lapított, amit a mű-

Fotó: Kérész Gyula

vész úgy ér el, hogy a szarut kaptafára húzva, fóliába csomagolva sütőben megpuhítja. Kiállított két (göbberé nevelt somfából, illetve körtefából készült) faragott sétabotot is.

Első díjat kapott Horváth Béla is, aki ugyancsak a népművészet mestere. (Eddig háromszor kapott Kápoli-díjat.) Ötletes fém- és csontberakásos famunkái a népművészet továbbfejlesztésének egyik irányát mutatják. Térben is mozgalmas jármos gyertyatartója például igen eredeti ötlet. A jármoszögek helyén vannak a gyertyák. A kiállított tárgyak a művész új „csontos” korszakát tükrözik. (A fatestbe marha-velőscsontból hasított három milliméteres csontlemezeket ágyaz be.) Ajtós falitükre fekete diófából készült, amelyen jól érvényesül a fehér csontberakás. Rókás fűszertartója is fekete dió, kis rozettával. Mindegyik tárgyán mértékkel alkalmazza a díszítést.

Bese Botond, a népművészet ifjú mestere szépen kivitelezett kecskefejes palóc dudájáért kapott első díjat. (A duda a magyar pásztorhagyomány egyik emblemikus hangszere. A palócság körében és északabbra, a Felvidéken sokáig fennmaradt. A rövidebb, úgynevezett diszkant-sípon intonálható a dallam, a bordó-sípnak nevezett basszussíp pedig mélyebb, búgó alaphangot ad. A bőrtömlő csöve levegő befúvására

Fotó: Kérész Gyula

Horváth Béla:
Ajtós falitükör /
Béla Horváth:
Wall mirror with doors
 [2013] *fekete dió,*
csontberakás / black
walnut, bone inlay
 [50x30x2 cm]

szolgál.) A tárlaton kiállított duda farészeinek anyaga sárgabarackfa. A facsöveken ónöntésnek nevezett pásztorá díszítés látható, amely úgy készül, hogy a megolvasztott ónt fából faragott negatívba öntik. A bőrtömlő kecskebőrből van, ezt „fejeli meg” a kecskefej. A bordóhoz marhaszarvból készült, díszként is szolgáló hangerősítő szarutölcsér csatlakozik. A megnyitón a duda alkotója bemutatta, hogy játszani is mesterien tud a hangszeren.

Az egyik második díjat Dsupin Pál, a népművészet ifjú mestere kapta tökéletesen működő, tiszta hangú, archaikusan díszített furulyáért. Harasztovics Róbert, a népművészet ifjú mestere mives mézeskalács-ütőfáiért kapott második díjat. A zsűri a faragott negatívok részletgazdagságát és megfelelő mintamélységét emelte ki. A vitrinben – a mellékük helyezett ütőfákkal készült – a pozitív formát mutató, kisütött mézeskalácsok is láthatók. Az ütőfák mintái hagyományosak: gólya gyerekkel, huszár stb. Nesó Sándor népi iparművész technikailag tökéletesen kivitelezett, dunántúli karcolt technikával díszített tárgyaiért (sósószóró, szelence, kobakedény stb.) ugyancsak második díjban részesült.

Az egyik harmadik díjat Gyenes Tamás népi iparmű-

vész kapta. Ő két műfajban is bemutatkozott. Egyik műfaja a hagyományos technikával (régii faragópádon vonókéssel, kézi bárdal) készült és harmonikusan díszített ácsolt láda (szuszék). A zsindeleyszerűen egymásra épülő deszkák csatornáit kézi hornyolóval vájta ki. A deszkákat először megfüstölte, hogy ne menjenek bele a férgek, és szebb színük legyen. Könyvet is írt a témában: *Ácsolt ládák titkai – egy szekrényművés gondolatai és tapasztalatai* címmel. (A régi ácsolt ládákat eredetileg szekrénynek hívták, csak később hódította el nevüket és funkciójukat a mai szekrény.) Nemcsak készíti, de gyűjti is a régi szuszékokat, Ballassagyarmaton például 28 ácsolt ládát állított ki. Másik műfaja a kézi munkával készített furulya, amelyet pikkelyesen vagy palóc domborúfaragással díszít. Harmadik díjat kapott Kapoli Ilona népi iparművész is. Ő az édesapja és a nagyapja által kitaposott utat követi. A lopótököt kiszárítja, kitisztítja, leszedi a külső héját, azután késsel belevési a mintát, az árkokba fagyús fekete festéket dörzsöl, végül lecsiszolja a felületet. Leginkább a nagyapja somogyi motívumait kedveli. Bár rajz szakos művészstanár, tíz évig bor- és pálinkatartó kobakok készítéséből élt. Sasvári János népi iparművész szépen megszerkesztett, gyönyörűen megmunkált, hagyománykövető padjáért kapott harmadik díjat (a lóca áttört támlájának figuráiból történet is kiolvasható).

Végezetül: a Hagyományok Házának különdíját kapta Hajda György Zsigmond népi iparművész. Őt ugyancsak két műfaj jellemzi: nemes formájú kanalak (amelyek fáját nagy gonddal választja ki, hogy a fa erezete minél jobban érvényesüljön) és a kiváló technikával készült úgynevezett lélekmadarak (amelyek egy elfeledett világot idéznek vissza).

A kiállításon alighanem először kaptak helyet naivnak mondható népművészeti munkák, részint a busóálarcokra gondolok, részint Fehér Vendel bumfordi faszobraitra (*Feszület, Libapásztor, Lovas eke*).

KÉRÉSZ GYULA
szakíró

(XXX. Országos Faragópályázat és Kiállítás id. Kapoli Antal emlékére. Magyar Népi Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2013. június 7. – 2014. január 18.)

Fotó: Kérész Gyula

Nesó Sándor: Sózó / Sándor Nesó: Salt cellar
[2013]

fa, csont, karcolás, magasság: 12 cm / wood, bone, etching, height: 12 cm

Fotó: Kérész Gyula

←
Kasza Miklós: Szilvafasztali fűszertartó / Miklós Kasza: Table spice holder

[2013]
szilvafasztali, csontberakás, magasság: 15 cm / plum wood, bone inlay, height: 15 cm